Ι. Ν. Σβορῶνος: ἐν Ἡμερολογίῳ τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων Κ/π. 1907 σ. 145-149

ΚΕΡΟΕΣΣΑ Η ΜΗΤΗΡ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΟΣ

ΚΑΙ

ΤΟ ΕΝ ΒΟΣΠΟΡΩι ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΒΟΪΔΙΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΑΣ

Ὅτε πρό τινων ἐτῶν ἐντολῇ τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημείας τῶν Ἐπιστημῶν κατέγραφον τὰ ἐν τοῖς νομισματικοῖς Μουσείοις τοῖς Εὐρώπης ἀποκείμενα ἀρχαῖα νομίσματα τῶν βορείων ἑλληνικῶν χωρῶν, κατ' ἀκολουθίαν καὶ τὰ τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου, εὗρον ἐν ταῖς δημοσίαις συλλογαῖς Παρισίων, Λονδίνου καὶ Μονάχου σπάνιόν τι χαλκοῦν νομισμάτιον. Ἡ παρ' ἐμοῦ νέα ἑρμηνεία τῶν τύπων αὐτοῦ δύναται, νομίζω, ν' ἀποτελέσῃ θέμα βραχείας ἀνακοινώσεως διαφερούσης τοὺς ἀναγνώστας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένου *Ἡμερολογίου τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων,* οὗ ἡ Διεύθυνσις εὐηρεστήθη νά με παρακαλέσῃ ὅπως γράψω χάριν τῶν ὁμογενῶν ἀναγνωστῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐν Βυζαντίῳ οἰκούντων, τοιαύτην τινὰ ἀνακοίνωσιν ἐκ τοῦ κλάδου τῆς ἐπιστήμης, ἣν καλλιεργῶ.

1 2 3

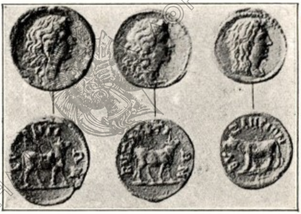

Εἰκὼν Α'

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Α'

ΚΕΡΟΕΣΣΑ Η ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΟΣ ΜΗΤΗΡ

1) Χαλκοῦν 18. — Προτομὴ κόρης κερασφόρου καὶ λυσικόμου πρὸς δ. Ὄπ. ΒΥΖΑΝΤΙ/ΩΝ. Δάμαλις ἐπὶ βάσεως πρὸς δ. ἱσταμένη (τὴν εἰκόνα τοῦ ὀπ. ἐν μεγεθύνσει ἴδε κατωτέρω).

α΄) Εἰκὼν Α΄ 1. = Μουσεῖον Παρισίων = Wiczay. *Cat. Mus. Hedervar* ἀρ. 2 282 — Sestini. *Mus. Hedervar* 48, 6 — Mionnet, *Description des Medailles*, I, 377, 90. Ἡ ἐνταῦθα καὶ κατωτέρω δημοσιευομένη χάριν πλείονος σαφηνείας μεγέθυνσις ἐν ζιγκογραφίᾳ (Εἰκὼν Β΄ καὶ Γ΄) ἐσχεδιάσθη κατὰ τὸ νόμισμα τῆς συλλογῆς Λονδίνου ὑπὸ τοῦ Gillieron μετὰ τῆς δεούσης ἀκριβείας.

β΄) Εἰκὼν Α΄ 2. = Μ. Λονδίνου = R. S. Poole. *Catalogue of Greek coins, Thrace*, σελ. 97, 18.

γ΄) Μ. Μονάχου (νόμισμα κακῆς διατηρήσεως).

2) Ἕτερον ὅμοιον, ἀλλ᾽ ὑπολειπόμενον τὴν τέχνην καὶ ἔχον τὸν ἐφ᾽ ἑτέρου τύπον πρὸς ἀριστεράν.

Εἰκὼν Α΄ 3 = Μ. Λονδίνου = S. Poole, ἔνθα ἀνωτέρω, ἀρ. 19.

Ὁ Wiczay, ὁ πρῶτος δημοσιεύσας τὸ χαριέστατον νομισμάτιον τῆς συλλογῆς τῶν Παρισίων (τότε ἐν τῇ συλλογῇ Hedervar εὑρισκόμενον), περιέγραψε τὴν ἐφ᾽ ἑνὸς προτομὴν ὡς «κεφαλὴν ἀγένειον», μηδὲν ἕτερον προσθέσας, οὔτε δηλαδὴ ἂν αὕτη κόρης ἢ νεανίου καὶ τίνος. Ἔτι τούτου χεῖρον ὁ Sestini ἐθεώρησεν αὐτὴν ὡς κεφαλὴν *Ἀπόλλωνος*, ἐξήγησιν, ἣν καὶ ὁ Mionnet παρεδέξατο κατόπιν! Ἀκριβέστερόν πως περιεγράφησαν τὰ δύο νομίσματα τοῦ βρεττανικοῦ Μουσείου ὑπὸ τοῦ Poole, πρώτου ἀναγνωρίσαντος ὅτι ἡ νεανικὴ κεφαλὴ φέρει *τύπους κεράτων* καθ᾽ ἑκάτερον τοῦ μετώπου μέρος· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἠπατήθη, ἐκλαβὼν αὐτὴν ὡς εἰς ἄρρενα ἀνήκουσαν.

Εἰκὼν Β΄

Τούτῳ δ᾽ ἠκολούθησε καὶ ὁ B. V. Head ἐν τῇ Historia Numorum, σελ. 231, προσθέσας ὅτι ἡ κεφαλὴ αὕτη εἶναι ἴσως ἡ τοῦ ποταμοῦ *Λύκου*· ἀλλ᾽ αὕτη βεβαίως ἐστίν, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, νέας καὶ χαριεστάτης κόρης. Ἀλλὰ τίς αὕτη; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀδιστάκτως φρονοῦμεν ὅτι παρέχουσιν ἀπάντησιν τὰ ἑξῆς χωρία ἀρχαίων συγγραφέων. Διονυσίου Βυζαντίου *Ἀνάπλους Βοσπόρου*, σελ. 12, παράγρ. XXIV (τῆς ἐκδόσεως C. Wescher). Ὁμιλῶν ὁ συγγραφεὺς οὗτος περὶ τῆς τοπογραφίας τοῦ Βυζαντίου, λέγει: «*Καθ᾽ ὃ δὲ συμπεσόντες* (παρὰ τὸ Βυζάντιον) *ἀλλήλοις ἐπὶ τὴν ἀπαντῶσαν παχεῖαν ἄκραν ὑπερενεχθέντες ἐκβαίνουσιν εἰς τὴν θάλασσαν* (οἱ ποταμοὶ Βορβύσης καὶ Κίδαρος), *Σημύστρας βωμός· ἀφ᾽ ἧς καὶ τοὔνομα τῷ χωρίῳ· Σημύστρα δὲ νύμφη ναῒς Κεροέσσης τροφός. Ἰὼ γάρ, ἐπὶ μηχαναῖς μὲν Διός, ὀργῇ δὲ Ἥρας, πτερωτὸν οἶστρον ἄφετος ἐν μορφῇ βοὸς ἐπὶ πολλὴν ἐπτοήθη γῆν, κατὰ τοῦτον μάλιστα τὸν τρόπον ἐπειγομένη, καὶ ὠδῖσι* (*θείας γὰρ γονῆς ἐμ-*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(ΚΕΡΟΕΣΣΑ)

πλεως ἦν) ἀπερείδεται θῆλυ βρέφος. Τὸ δὲ ἀραμένη Σημύστρα τιθηνεῖται ΠΑΡΑΣΗΜΟΝ ΤΗΣ ΜΗΤΡΩΙΑΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ· ΤΥΠΟΙ ΓΑΡ ΚΕΡΑΤΩΝ ΚΑΘ᾽ ΕΚΑΤΕΡΟΝ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ ΜΕΡΟΣ ΥΠΟΔΥΝΤΕΣ ΕΞΕΙΧΟΝ. ΕΝΘΕΝ ΚΑΛΕΙΤΑΙ ΚΕΡΟΕΣΣΑ. *Ταύτης καὶ Ποσειδῶνος Βύζας ἀνὴρ ἶσα θεῷ τετιμημένος, ἀφ᾽ οὗ τὸ Βυζάντιον»*.

Ἡσυχίου Μιλησίου, Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως (Fragmenta Histor. gr. τόμ. IV, σελ. 148, ἔκδ. Müller): «*Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν Θρᾳκῶν ἀφίκετο χώραν* (ἡ Ἰώ), *ὄνομα μὲν τῷ τόπῳ κατέλιπε Βόσπορον, αὕτη δὲ πρὸς τὸ καλούμενον Κέρας ἐπανελθοῦσα, καθ᾽ ὃ Κύδαρός τε καὶ Βαρβύσης συμμίσγονται, τοῖς ἐνοικοῦσι προθεσπίζουσα τὰ ἐσόμενα, παρὰ τὸν Σεμέστρης βωμὸν τὴν λεγομένην Κερόεσσαν ἀπεκύησε κόρην, ἐξ ἧς καὶ Κέρας ὁ τόπος ὠνόμασται... Ἡ τοίνυν Κερόεσσα παρὰ Σεμέστρῃ νύμφῃ τραφεῖσα καὶ* ΠΑΡΑΔΟΞΩι ΜΟΡΦΗι ΛΑΜΠΡΥΝΘΕΙΣΑ, *πολὺ τὰς θρᾳκικὰς ὑπερέβαλε παρθένους, τῷ τε θαλαττίῳ μιγεῖσα Ποσειδῶνι, τίκτει τὸν καλούμενον Βύζαντα»*.

Οὐδεμία ἄρα ἀμφιβολία ὅτι τὰ προκείμενα νομίσματα παρουσιάζουσιν ἡμῖν τὴν ἔτι ἐντελῶς ἄγνωστον εἰκόνα τῆς Κεροέσσης.

Ἐπικύρωσιν τῆς ἐξηγήσεως ταύτης παρέχουσι καὶ πλεῖστα ἕτερα τῶν νομισμάτων τοῦ Βυζαντίου, φέροντα τοὺς τύπους α΄) τῆς *μητρὸς* τῆς Κεροέσσης Ἰοῦς, εἰκονιζομένης ὡς δαμάλεως βαδιζούσης ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, β΄) τοῦ *συζύγου* τῆς αὐτῆς Κεροέσσης Ποσειδῶνος καὶ γ΄) τοῦ *υἱοῦ* αὐτῆς Βύζαντος, εἰκονιζομένου ὡς ἥρωος γενειάτου, μετὰ κράνους, σὺν τῇ ἐπιγραφῇ ΒΥΖΑΣ (ἰδὲ Ἐφημερ. Ἀρχαιολ. 1889, σελ. 71—80).

Β΄

ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΒΟΪΔΙΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΑΣ

Οὐχὶ σμικροτέρας σπουδαιότητος εἶναι ὁ ἐφ᾽ ἑτέρου τύπος τῶν νομισμάτων τῆς Κεροέσσης, ὁ εἰκονίζων δάμαλιν ἱσταμένην ἐπὶ πλίνθου. Ἡ ἀμέσως εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ μελετῶντος τὸ νόμισμα τοῦτο ἐπερχομένη σκέψις εἶναι, ὅτι καὶ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἰὼ τὴν τῆς Κεροέσσης μητέρα· λεπτομερεστέρα ὅμως ἔρευνα ἀπίθανον καθιστᾷ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην. Διότι ἐλλείπει μὲν ὁ ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς βοὸς δελφίν, ὁ πάντοτε τὴν Ἰὼ χαρακτηρίζων, ἐλλείπει δὲ καὶ τὸ βάδισμα, τὸ ἐπ᾽ ἴσης τὴν Ἰὼ χαρακτηρίζον, ἵσταται δὲ ἡ βοῦς ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς ὑπὸ τῶν τὰ νομίσματα σπουδαζόντων συνήθως *βάσεως* (Base—Basenlinie) καλουμένης. Τέλος δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων γνωστῶν ἀντιτύπων τοιαύτη τις εἶναι ἡ στάσις τῆς βοός, ὅση μάλιστα ἁρμόζει εἰς γλυπτὸν ἔργον ἐκ μαρμάρου. Πρὸς δ᾽ εὑρίσκω ἐν ταῖς ἀρχαίαις πηγαῖς τὰ ἑξῆς χωρία συγγραφέων: Διονύσιος ὁ Βυζάντιος, γράφων περὶ τῆς ἀσιατικῆς ἐκείνης ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, τῆς καταντικρὺ τοῦ χωρίου ἐκείνου κειμένης, τοῦ κληθέντος *Κέρατος* ἕνεκεν αὐτῆς τῆς *Κεροέσσης*, ἀφη-

γεῖται τὰ ἑξῆς: «*Ἔνθεν ἄκρα προπίπτει ταῖς τῆς θαλάσσης πληγαῖς ἐπίδρομος. πολὺς γὰρ ἐπ' αὐτὴν ὠθούμενος ὁ πλοῦς πρὸς τὴν καλουμένην ἀνθαμιλλᾶται Βοῦν. Ἔστι δὲ οἷον ἀφετήριον τοῦ πρὸς τὴν Εὐρώπην διάπλου· καὶ κίων λίθου λευκοῦ, καθ' ἧς βοῦς,* ΧΑΡΗΤΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΠΑΛΛΑΚΗΝ ΒΟΪΔΙΟΝ ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΑΜΟΥΣΑΝ ΑΠΟΚΗΔΕΥΣΑΝΤΟΣ· *σημαίνει δὲ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ λόγου τἀληθές· οἱ μὲν γὰρ εἰκαίαν καὶ ἀταλαίπωρον πονούμενοι τὴν ἱστορίαν οἴονται τῆς ἀρχαίας λήξεως εἶναι τὴν εἰκόνα, πλεῖστον ἀποπλανώμενοι τἀληθοῦς...*» κτλ.

Εἰκὼν Γ'

Τὰ αὐτὰ διηγεῖται καὶ Ἡσύχιος ὁ Μιλήσιος: «*Ἐπειδὴ δὲ καὶ Λέων τὸν βίον μετήλλαξε, Χάρης ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς σὺν ναυσὶ τεσσαράκοντα εἰς συμμαχίαν τῶν Βυζαντίων ἐλθὼν πρὸς τὸν κατὰ Φιλίππου πόλεμον, κατέλαβε τὴν ἄκραν τῆς Προποντίδος, ἥτις μεταξὺ κεῖται Χρυσοπόλεως καὶ Χαλκηδόνος, καὶ ἐν ἐκείνῳ προσορμίσας τῷ τόπῳ ἀπόπειραν ἐλάμβανε τοῦ πολέμου. Ἔνθα δὲ τὴν ἑπομένην αὐτῷ γυναῖκα νόσῳ βληθεῖσαν ἀποβαλὼν κατέθηκεν ἐν τάφῳ, ἀναστήσας αὐτῷ βωμὸν καὶ κίονα σύνθετον, ἐφ' ᾧ δάμαλις δείκνυται ἐκ ξεστοῦ λίθου ἀνακειμένη. Οὕτω γὰρ* (μᾶλλον) *ἐκείνη τὴν ἐπωνυμίαν ἐκέκλητο, ἥτις διὰ τῶν ἐγγεγραμμένων στίχων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς διασῴζεται χρόνων*».

Τὸ δ' ἐπίγραμμα, τὸ δηλοῦν τίνων ἐστηλώθη χάριν ἡ βοῦς, διασωθὲν εὐτυχῶς μέχρις ἡμῶν ἔχει ὡς ἑξῆς, δυνάμενον ἀληθῶς νὰ γραφῇ ὡς ἐξήγησις ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ προκειμένου νομίσματος:

Ἰναχίης βοὸς οὐκ εἰμὶ τύπος, οὐδ' ἀπ' ἐμεῖο
κλῄζεται ἀντωπὸν Βοσπόριον πέλαγος·
κείνην γὰρ τὸ πάροιθε βαρὺς χόλος ἤλασεν Ἥρης
ἐς Φάρον· αὐτὰρ ἐγὼ Κεκροπίς εἰμι νέκυς,
εὐνέτις ἦν δὲ Χάρητος, ἔπλων δ' ὅτ' ἔπλωεν ἐκεῖνος
τῇδε Φιλιππείων ἀντίπαλος σκαφέων.
Βοΐδιον οὔνομα δ' ἦεν ἐμοὶ τότε· νῦν δὲ Χάρητος
εὐνέτις ἠπείροις τέρπομαι ἀμφοτέραις.

Οἱ Βυζάντιοι συχνὰ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀπεικόνιζον διάσημα μνημεῖα τῆς πόλεως αὐτῶν· τοῦτο ἄλλως ἐστὶ κοινότατον καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι, μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν καισάρων. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀποκρούσῃ τις τοῦ τύπου τὴν ἑρμηνείαν ἡμῶν ταύτην, ἀγόμενος ὑπὸ τῆς σκέψεως ὅτι οἱ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Βυζάντιοι θ' ἀπέφευγον τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν ἀπεικόνισιν τάφου *ἑταίρας*, διότι καὶ ἕτερον, *καθ' ὅλα ὅμοιον παράδειγμα*, παρέχει ἡμῖν ἡ νομισματική. Νομίσματά τινα δηλαδὴ τῆς πόλεως Κορίνθου, ἐπὶ Ῥωμαίων κοπέντα, ἤτοι τῶν αὐτῶν τοῖς προκειμένοις χρόνων, φέρουσιν ἐφ' ἑνὸς μὲν κεφαλὴν Ἀφροδίτης, ἐφ' ἑτέρου δὲ τύπον ἀκριβέστατα ἀνταποκρινόμενον τῷ χωρίῳ τοῦ Παυσανίου (II, 3, 4) «ΤΑΦΟΣ ΛΑΪΔΟΣ (τῆς ἑταίρας), Ω, ΔΗ ΛΕΑΙΝΑ ΕΠΙΘΗΜΑ ΕΣΤΙ ΚΡΙΟΝ ΕΧΟΥΣΑ ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΡΟΤΕΡΟΙΣ ΠΟΣΙΝ». Ὅλως δ' ἀνάλογόν ἐστι τὸ ὅτι τὰ μὲν κορινθιακὰ ἐκεῖνα νομίσματα φέρουσιν ἐφ' ἑνὸς τὴν προτομὴν τῆς Ἀφροδίτης, τὰ δὲ προκείμενα βυζαντιακὰ τὴν τῆς Κεροέσσης· διότι βεβαίως, οἵαν ἀναλογίαν καὶ σχέσιν διέβλεπον οἱ εὐφάνταστοι ἡμῶν πρόγονοι, οἱ τὸ κάλλος ἴσα θεῷ λατρεύσαντες, μεταξὺ Ἀφροδίτης καὶ τῆς παγκάλου Λαΐδος, τοιαύτην θ' ἀνεγνώριζον καὶ μεταξὺ Κεροέσσης καὶ Βοϊδίου, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ, ἐκτὸς τοῦ συγγενοῦς τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ὡς ἡ Κερόεσσα ἐμυθολογεῖτο ἐρωμένη τοῦ θεοῦ τῶν θαλασσῶν Ποσειδῶνος, οὕτω καὶ ἡ Βοΐδιον ὑπῆρξε παλλακὶς ναυάρχου.

Ι. Ν. Σβορωνος

★ Ὅστις θέλει μυθιστορήματα ἂς ἐγκύψῃ σπουδαίως εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας· ἐν αὐτῇ θέλει ἴδει τὸν ἀνθρώπινον βίον μετὰ τῶν ποικιλωτάτων καὶ δραματικωτάτων αὐτοῦ σκηνῶν, τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν μετὰ τῶν ζωηροτάτων καὶ τερπνοτάτων αὐτῆς παθῶν καὶ περιπλέον ὑπερτάτην τινὰ γοητείαν, τὴν γοητείαν τῆς πραγματικότητος. Θαυμάζω τὴν φαντασίαν καὶ ἀρέσκει μοι ὑπερβαλλόντως ἡ δημιουργὸς αὕτη δύναμις, ἥτις ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ εἶναι παράγει ὄντα, ἐμψυχοῖ, χρωματίζει καὶ ζωοποιεῖ αὐτὰ ἐνώπιον ἡμῶν, ἀναπτύσσουσα διὰ τῶν ὀπτασιῶν τῆς τέχνης τοὺς παντοειδεῖς θησαυροὺς τῆς ψυχῆς· τὰ ὄντα ὅμως, ἅπερ πραγματικῶς ἔζησαν καὶ ᾐσθάνθησαν τὰς περιπετείας ταύτας τῆς τύχης, τὰ πάθη, τὴν εὐφροσύνην καὶ τὰς λύπας, ὧν ἡ θέα ἐξασκεῖ τοσαύτην ἰσχὺν ἐφ' ἡμῶν, τὰ ὄντα ταῦτα, λέγω, ὅταν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἐν τῇ οἰκιακῇ αὐτῶν ζωῇ βλέπω, μὲ ἑλκύουσι καὶ μὲ κρατοῦσιν ἔτι πλέον ἰσχυρότερον ἢ τὰ ἐντελέστατα ποιητικὰ ἢ μυθιστορικὰ ἔργα. Ἡ ζῶσα δημιουργία, τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τοὺς θείους αὐτοῦ χαρακτῆρας παριστανόμενον, εἶναι ὡραιότερον παντὸς ἀνθρωπίνου ποιήματος, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὑπέρτερος παντὸς ποιητοῦ.

Guizot.

★ Ο Ἄγγλος ἀναγινώσκει καθ' ἑκάστην τὴν Ἁγίαν Γραφήν· ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τοῦ κατ' ἔτος ἐκδιδομένου προγράμματος τοῦ ἐν Λονδίνῳ Βασιλικοῦ Σχολείου (King's College) τίθενται πάντοτε τὰ ἑξῆς: «Εἰς πάντα χριστιανικὸν τόπον τὸ σύστημα τῆς ἀνατροφῆς πρέπει νὰ θέτῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν σπουδῶν. Ἄνευ τῆς θρησκευτικῆς ἐπιστήμης αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι δὲν δύνανται νὰ παράσχωσι μήτε εἰς τὸ ἄτομον εὐτυχίαν μήτε εἰς τὸ Κράτος εὐημερίαν».